

קהל עדת ישורון

י ר ו ש ל י ם

בס"ד שער מורה מורינו הרב יהודה גנס שליט"א שבת יתרו ע"ה:

בדין הצלת חיי עולם כשיש ספק סיכון חיי שעה¹

א. איסור רציחה הוא מהעבירות החמורות ביותר שהתחייבנו ליהרג ולא לעבור עליהם, ואסור אפילו לקרב את מיתתו של גוסס, וכן נאסר כל קיצור חיי שעה של אדם, אף שבודאי ימות ולא יחיה חיי עולם.

ב. ובאחרונים דנו איך הדין בחולה שאם לא יטפלו בו בודאי ימות, ומאידך אם יטפלו בו יש חשש שעצם הטיפול (אם לא יצליח) יקרב את מיתתו, שנמצא שיש לפנינו ספק הצלת חיי עולם, מול ספק קיצור חיי שעה.

ג. ובשו"ת שבות יעקב² כתב שאף שלכאורה היה מן הראוי לנהוג בשב ואל תעשה, מ"מ נראה מדברי הגמרא שחובה לעשות את טיפול זה.

דהנה בגמרא במסכת עבודה זרה³ מצינו שאסור להתרפאות מגוי שמא יהרגנו, ומ"מ באופן שאם לא יתרפא בודאי ימות יש להתרפאות מן הגוי, משום דלא חיישי' לספק חיי שעה מול ספק הצלת חיי עולם, וכדמוכח מן הכתוב⁴ "אם אמרנו נבוא העיר והרעב בעיר ומתנו שם... לכו ונפול אל מחנה ארם אם יחיונו נחיה ואם ימות נמות"⁵.

וכתב אם כן בשבות יעקב, שכן הוא הדין בכל ספק הצלת חיי עולם⁶, שיש לעשותו אף כשיש סיכון של הצלת חיי שעה ד"לחיי שעה לא חיישינן", (אלא שהוסיף שצריך להתיישב היטב בדבר, עד כמה יש כאן באמת ספק הצלת חיי עולם וכו')⁷, והביאו את דבריו להלכה בחידושי רבי עקיבא איגר⁸ ובגליון מהרש"א⁹ לבנו רבי שלמה איגר, וכ"כ החזון איש¹⁰.

ד. ואמנם יש להקשות על הדברים הנ"ל, מדברי הגמרא במסכת בבא מציעא¹¹ "שנים שהיו מהלכים בדרך וביד אחד מהן קיתון של מים, אם שותין שניהם מתים ואם שותה אחד מהם מגיע לישוב, דרש בן פטורא מוטב שישתו שניהם וימותו ואל יראה אחד מהם במיתתו של חברו, עד שבא רבי עקיבא ודרש וחי אחיך עמך חיך קודמים לחיי חבריך".

ומתבאר לכאורה מדברי הגמרא שאם אדם שלישי (שלו אין צורך במים) יראה שנים בדרך במצב שכזה, יתן לשניהם וישתו וימותו, ולא יתן לאחד ויחיה חיי עולם וחברו

¹ פשוט שאין הכוונה כאן לקבוע הלכה למעשה, וההוראה בשאלות חמורות כגון דא מסורות לפוסקי הדור, מטרות הדברים רק לשאת ולתת בנידון זה כדרכה של תורה.

² ח"ג סימן ע"ה.

³ דף כז:

⁴ מלכים ב' ז'.

⁵ אף שהדברים דברי המצורעים הם, מ"מ כיון שנכתבו בפסוק לדורות הלכה הם.

⁶ לכאורה היה מקום לדון בראיה, דלכאורה ברופא גוי אינו ספק שקול שיהרגנו, ונמצא שסיכויי ההצלה של חיי עולם גדולים מהסיכון של חיי שעה, וגם לגבי המצורעים אולי לא היה ספק שקול שיהרגו, אולם מפשטות הגמ' שלחיי שעה לא חיישי' הסיקו האחרונים כנראה שאין חילוק בדבר.

⁷ וצ"ע למעשה באופן למשל ש70% שהחולה ימות ו30% שהוא יחיה חיי עולם, שלכאורה בכה"ג אין לעשות דבר, שלא שמענו אלא בספק השקול, וצ"ב.

⁸ יו"ד סימן של"ו. [כ"כ בגליון מהרש"א סימן קנ"ה ס"א, ולא מצאתיו בדפוסים שלפנינו].

⁹ יו"ד סימן קנ"ה ס"א ושם סי' של"ו.

¹⁰ יו"ד סימן ס"ט ס"ק ב'.

¹¹ דף סב.

קהל עדת ישורון

י ר ו ש ל י ם

ימות לאלתר, (דגם רבי עקיבא לא אמר אלא שחיי קודמים לחיי חבירו, אבל כשאין הדבר נוגע לחיי חוזר הדין לכאורה כדברי בן פטורא), וצ"ע דאם חיי עולם קודמים לחיי שעה, מדוע לא עדיף שיחיה האחד חיי עולם מאשר שיחיו שניהם חיי שעה.

ה. ובחזון איש¹² כתב ליישב וז"ל "הכא שאני שהרי שניהם שוין בזכות חיי עולם וכל אחד מהם שישה יחיה חיי עולם ובא לבכר עצמו על חבירו... אינו יכול לזכות בזה... ועוד דנהי דיורדין לספק הפסד חיי שעה משום ספק הצלה מ"מ אינו בדין לדחות חיי שעה של זה בשביל חיי עולם של חבירו..."¹³.

(ותורף דבריו, דאף דספק חיי עולם דוחה ספק חיי שעה, מ"מ בב' בני אדם, מכיון דמאי חזית להעדיף את פלוני על חבירו, ע"כ יחיו שניהם חיי שעה).

ו. ולכאורה יש לחלק באופן נוסף, דבמקרה שדנה הגמרא נמצאת המחלה לפנינו ויכול וחייב האדם להשתדל ברפואתה אף שמסכן חיי שעה, משא"כ במים כעת יש מים לחיי שניהם, ומה שחוששים אנו שאח"כ יצמאו ולא יהיה להם במה להחיות נפשם, אינה סכנה העומדת כעת לפנינו, ואין לדיין אלא מקומו ושעתו, ועל העתיד מן השמים ירחמו.

ז. והנה בתוספות¹⁴ כתבו שאף שגילוי עריות הוא מג' העבירות שיהרג ואל יעבור עליהם, מ"מ אין זה אלא באיש, אבל האשה שאינה אלא קרקע עולם אינה חייבת למסור נפשה, והוכיחו כן, דהלא גילוי עריות ילפי' מרציחה וגם ברציחה אם אומרים לו הנח עצמך ונזרק על תינוק ואם לא נהרגך אינו חייב למסור נפשו, עיי"ש.

ח. ובחי' רבינו חיים הלוי¹⁵ הסיק דהרמב"ם נחלק על התו' וסובר שאף האשה מחויבת למסור נפשה, וכתב שם שלרמב"ם אף ברציחה מחויב למסור נפשו בכהאי גוונא אף שאינו הורג בקו"ע אלא בשוא"ת.

ט. והוכיח הגר"ח כן מדברי בן פטורא הנ"ל, דמבואר מדבריו שחייב האדם להפסיד את חיי העולם שלו (לבן פטורא) כדי להציל את חיי השעה של חבירו, אף שאינו הורגו בידים חלילה ורק נמנע מהצלתו, וא"כ ה"ה שיתחייב האדם למסור את נפשו כדי לא להרוג את חבירו, אף שאינו הורגו בקו"ע אלא בשוא"ת.

י. וראייתו צל"ע, שהרי האדם שמניח שיהרגוהו מתחייב בנפשו והרי הוא כמאבד עצמו לדעת, וא"כ מדוע יתחייב לאבד עצמו לדעת כדי שלא להרוג חבירו בשוא"ת, הלא בין כך ובין כך מאבד נפש מישראל, (ולכאורה בכה"ג עדיף שלא יעשה כלום, וממילא יהרגו התינוק על ידו), ואף שמ"מ כאן הורג ממש בגופו וכאן רק גורם שיהרגוהו, מ"מ איך מוכח ממה שמחויב לאבד חיי עולם מול חיי שעה שיתחייב אף לאבד עצמו בגרמא כדי לא להרוג חבירו בידים, וצ"ע¹⁶.

¹² שם.

¹³ עוד כתב שם החזו"א דכ"ז לבן פטורא, אבל לר"ע כשם שחיי עולם שלו דדוחה חיי שעה של חבירו ה"ה ברואה ב' בנ"א, מחויב ליתן הכל לאחד מהם, דזה גופא ילפי' מוחי' אחיך עמך להעדיף חיי עולם אף בכה"ג עיי"ש, ובגליונות חי' רבינו חיים הלוי כתב להיפך, וצ"ע מה היא משנה אחרונה דמין זללה"ה.

¹⁴ בכמה מקומות, ואחד מהם בכתובות ג:

¹⁵ הלכות יסודי התורה.

¹⁶ ועיין בגליונות החזו"א שתמה בדומה לזה, יעו"ש.